

Monocentrický scénář perspektivního uspořádání moravského prostoru – realistická či fiktivní představa

Milan Viturka,
Ekonomicko-správní fakulta Masarykovy univerzity
XVIII. Mezinárodní kolokvium o regionálních vědách

Hustopeče, 17. – 19. červen 2015

Význam metropolí a jejich identifikace

Význam metropolí:

Metropole představují „skutečná centra světového dění“; jde o nejvyšší stupeň urbanizace reflektující koncentraci významů

Proces metropolizace je důležitý zvláště pro malé země, o kterých se světové podvědomí utváří na základě proslulosti jejich metropolí – viz např. Belgie = Bruxelles, Spojené arabské emiráty = Dubai a Česká republika = Praha.

Identifikace metropolí:

Neexistuje všeobecně akceptovaná jednotná metodika; v Evropě jsou aktuálně zdůrazňována následující kritéria (viz např. Sassen, 1991; Knox, Taylor, 1995; OECD, 2006; Krätke, 2007; European Commission, 2011) :

- 1. populační velikost metropolitních regionů** – dostatečná úroveň populace je pokládána za vstupní předpoklad rozvoje metropolitních procesů (v naší právě dokončované studii středoevropských metropolí byla zvolena základní hranice 0,75 mil. obyv.)
- 2. progresivita struktury ekonomiky** – vypovídá o zastoupení znalostně založených odvětví průmyslu a progresivních služeb s vysokou úrovní tvorby přidané hodnoty
- 3. všeobecná atraktivita** – dána vysokou investiční a residenční přitažlivostí metropolí vytvářejících příznivé předpoklady pro dlouhodobou udržitelnost rozvoje metropolí.

Posouzení metropolitní pozice nejvýznamnějších moravských pólů rozvoje Brna a Ostravy

Metodika :

- zhodnocení intenzity vazeb s definovanými metropolemi nadnárodního významu včetně identifikace rozvojových os nadnárodního významu
- syntéza získaných poznatků v kontextu vytvořeného prostorového modelu rozvoje české ekonomiky
- konceptualizace dosažených výsledků hodnocení prostřednictvím scénářů regionálního rozvoje.

Počet obyvatel funkčního regionu v roce 2012 podle OECD v tis.: Brno 643, Ostrava 563 (pro srovnání Praha 1869).

Ad a) základem hodnocení je aplikace gravitačního modelu

$$G_{ij} = \frac{M_i \times M_j}{d_{ij}}$$

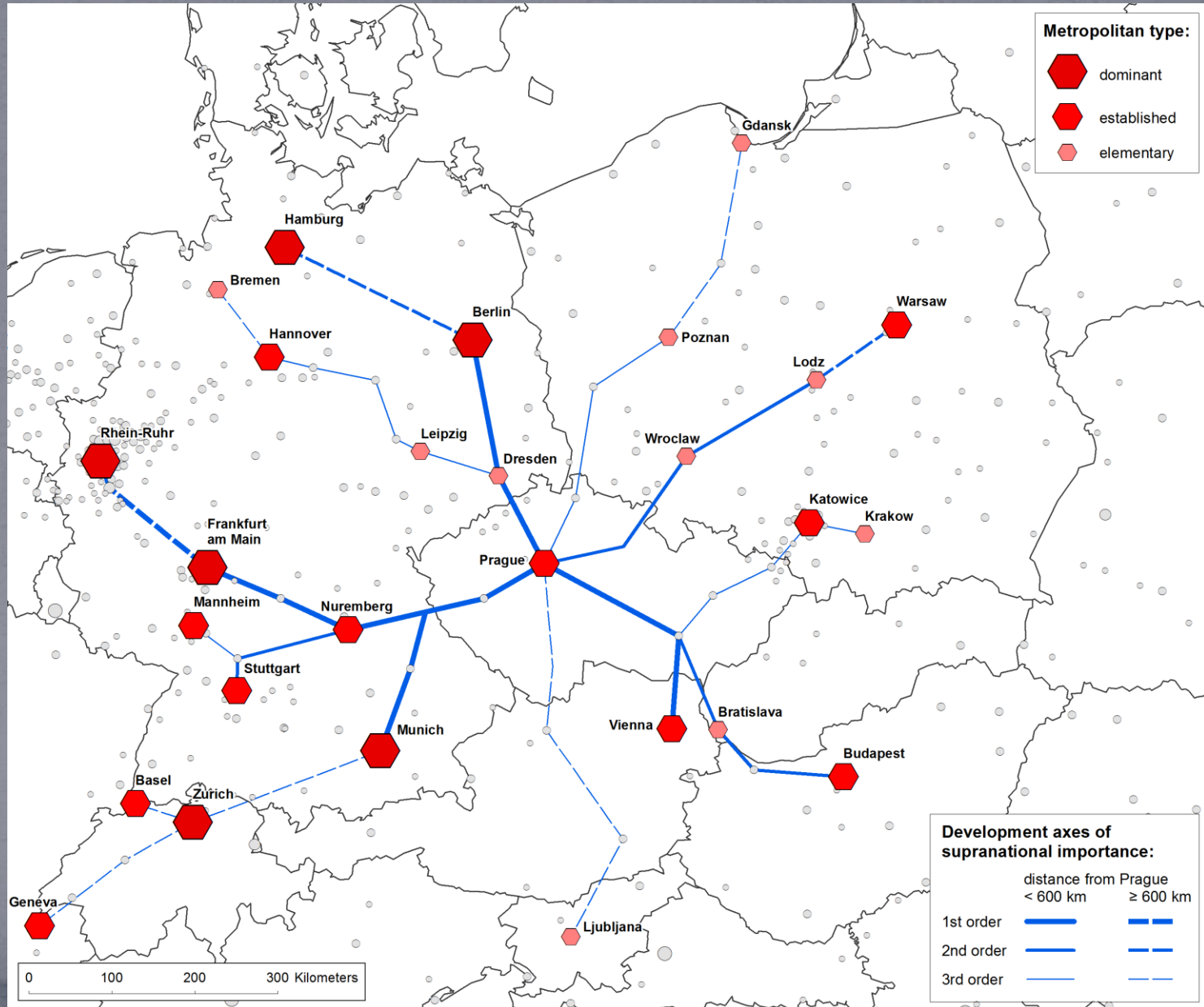
G = gravitační síla, M = ekonomický význam vyjádřený HDP, d = silniční vzdálenost (nejrychlejší trasa)

Brno – Wien ($G = 12$); nejvýznamnější metropolitní osa Praha - Brno - Wien (spojení na Wien prochází málo urbanizovaným územím a nemá potřebné funkční parametry)

Ostrava – Katowice ($G = 6$); tzv. centrální moravské rozvojová osa Ostrava-Olomouc-Brno nesplňuje stanovená funkční kritéria, jako urbanistická součást Hornoslezské aglomerace je Ostrava nepřímo napojena na osu Katowice - Warszawa)

Pro srovnání Praha – München a Berlin ($G = 29$), Wien ($G = 25$); nejvýznamnější metropolitní osa Praha-Nürnberg-München ($G = 41$).

Metropolitní systém Střední Evropy z pohledu České republiky

Ad b) pozice z hlediska prostorového modelu České republiky (Viturka a kol. 2010 a 2013)

Kvalita podnikatelského prostředí KPP): Brno 1,54 (2. pořadí v rámci krajských měst), Ostrava 2,33 (10 pořadí)

Kvalita sociálního prostředí (KSP): Brno 2,56 (8. pořadí), Ostrava 3,50 (13 pořadí)

Pro srovnání Praha 1,16 resp. 2,50.

Základní vývojové trendy po roce 1989:

Reorganizace původního funkčního uspořádání moravského prostoru, podmíněná úpadkem hlavních center tradičních odvětví – ilustrativním příkladem je Ostrava a dynamickým nárůstem hlavních center moderních odvětví (zejména progresivních služeb) – ilustrativním příkladem je Brno.

Pokud jde o širší vývoj reprezentovaný vývojem počtu obyvatel a HDP v období 1999 až 2013, zaznamenalo Brno hodnoty +2,7 % resp. + 95 % (nejlepší výsledek po Praze) a Ostrava -4,6 % a + 78 % (celkově sedmé pořadí)

Ad c) optimální scénáře rozvoje

Brno – růstový scénář: zvýšení inovačního potenciálu firem, s důrazem na rozvoj klastrů klíčových firem (při 70 % podílu služeb na celkové zaměstnanosti s výsadním postavením tzv. progresivních služeb) a veřejných institucí VaV v interakci se zlepšováním KPP a KSP

Ostrava – adaptační scénář: kontinuální zlepšování KPP a zejména KSP s pozitivními dopady na celkovou atraktivitu města a tím i na lokalizaci aktivit s vyšší přidanou hodnotou (Ostrava má o asi 60 % nižší rozsah moderních kancelářských ploch) a efektivnějším využitím pracovních sil.

Komparace rozvojové pozice Brna a Ostravy

	pozitivní charakteristiky	negativní charakteristiky
Brno	vysoká kvalita podnikatelského prostředí	menší populační velikost celé aglomerace
	nápojení na systém rozvojových os	nižší turistická atraktivita
	mezinárodně významné vědecké centrum	
Ostrava	blízkost Hornoslezského metropolitního regionu	nízká kvalita sociálního prostředí
	kvalitní dopravní infrastruktura	nenápojení na systém rozvojových os
		málo progresivní struktura ekonomiky

Závěr:

V souladu se provedenými analýzami lze postavení (vedlejší) metropole nadnárodního významu přiznat pouze Brnu. Tento závěr dokládá i jeho pozice centra terciárního vzdělávání, vědy a výzkumu a lokalizace významných poboček nadnárodních firem (Brno je i sídlem řady významných centrálních institucí). Perspektivní rozvojové podmínky lze hodnotit jako příznivé.

Strategické doporučení:

Za základní prioritu podpory vyváženého resp. harmonického rozvoje celého moravského regionu považujeme revitalizaci aktuálně deprivované centrální moravské osy Brno-Olomouc-Ostrava jako součásti balticko-jadranské evropské osy Gdaňsk-Warszawa-Brno-Wien-Graz-Venezie-Ravenna (součást TEN-T).

Odpověď na klíčovou otázku z názvu příspěvku:

Monocentrický scénář uspořádání moravského prostoru reflektuje výsledky přirozeného vývoje po roce 1989 a v souladu s výše uvedenými skutečnostmi tak představuje realistickou variantu dalšího rozvoje. Od jeho aplikace lze očekávat významné pozitivní dopady na rozvoj celého moravského regionu.